

ELS GRANS CONJUNTS VEGETALS I LA VIDA ASSOCIATIVA DE LES PLANTES A LA PLANA DE VIC

per Josep BARRAU I ANDREU*

El paisatge vegetal és format per conjunts d'arbres, d'arbusts i d'herbes. El seu estudi és la feina dels botànics i el de la seva vida comunitària el realitzen els fitocenòlegs. Així tenim comunitats forestals, comunitats arbustives, de prats humits i secs, de plantes que viuen en les roques i en les seves esclotxes, dels camps, dels camins, etc., distribuïdes en una àrea geogràfica pròpia, les quals formen unitats de diversos tipus de vegetació que constitueixen un gran mosaic dins la col·lectivitat que anomenem paisatge vegetal, que es manté característic mentre la influència humana no destorbi la seva natural expansió.

El fitocenòleg Dr. Oriol de Bolòs ha descrit les associacions de la Plana de Vic en l'obra ja esmentada anteriorment: EL PAISATGE VEGETAL DE DUES COMARQUES: LA SELVA I LA PLANA DE VIC. Actualment, escriu, la fisonomia vegetal de la plana ve constituïda per dos elements bàsics: el *camp de conreu* i la *pastura seca*, però existeixen també altres comunitats. En l'obra esmentada les classifica en 7 capítols:

1. Comunitats forestals
2. Les Bardisses.
3. La Garriga i les brolles o landes mediterrànies.
4. Les Pastures.
5. La vegetació herbàcia higròfila.
6. La vegetació arvense i ruderal.

1. *La vegetació forestal climàtica de Vic.*

Anomenem vegetació clímax aquella que té un caràcter normal en concordància amb el clima i el sòl. A Vic la vegetació forestal climàtica és un bosc de *Roure martinenc* o *pubescent* (*Quercus pubescens*) que constitueix la Roureda, i té un caràcter netament submediterrani, de clima continental. A la roureda acompanya el boix (*Buxus sempervirens*), i si la roureda amb boix no hagués estat tan malmesa per l'home ocuparia superfícies molt grans. Aquesta associació clímax s'anomena *Quercet-Buxetum*. La *Boixedes*, o sigui els matolls de boix sense estrat arbore, no són

---

* Del laboratori Botànic F. Sennen. Aquest article s'inscriu en una sèrie de tres, el primer dels quals fou publicat a «Ausa» VIII (Vic 1975-79), pp. 312-320.

gaire abundants damunt els sòls margosos o argilosos que predominen a Vic, i són el resultat de l'explotació abusiva de la roureda típica.

La **ROUREDA** és un bosc caducifoli que correspon a l'estatge montà. La muntanya mitjana comprèn una ampla franja dels Pirineus i Prepirineus, les zones elevades del sistema orogràfic transversal, de les Guilleries i del Montseny, una part de l'altiplà central —de la Segarra— i els cims de Prades i dels Ports de Tortosa. Però els límits altitudinals d'aquest territori varien molt d'una comarca a l'altra segons les condicions climàtiques: la baixa Vall d'Aran, el pla d'Olot a 400 m. i Vic a 500 m. són ja muntanya mitjana des del punt de vista bio-geogràfic, mentre els cims de Sant Llorenç del Munt o els de Montseny, a més de 1.000 m., encara són coberts d'una vegetació plenament mediterrània. La Roureda i la Fageda són l'índex biològic del clima centroeuropeu.

L'**ALZINAR**, el bosc d'*Alzina* (*Quercus ilex*), és poc representat a la Plana de Vic, ja que només hi esdevé important pels voltants en ascendir pels costers marginals de Centelles, de Seva, de Santa Maria de Corcó, Collsacabra, etc., l'alzinar és l'índex biològic del clima mediterrani. L'alzinar actua com un tascó mediterrani clavat en la fageda i la roureda en relació precisament de la inversió de la temperatura, perquè la vegetació és l'espill del clima.

La **PINEDA** és formada per algunes poblacions de *Pi roig* (*Pinus silvestris*), de *Pi bord* o *Pi blanc* (*Pinus halepensis*), de *Pi pinyer* (*Pinus pinea*), tots ells segurament plantats per l'home.

La **FAGEDA**: El *Faig* (*Fagus sylvatica*) forma boscos o fagedes en la muntanya mitjana (estatge montà). És l'arbre típic de clima atlàntic humit i boirós. La Plana de Vic no és prou plujosa i per això el faig no hi viu, però el trobem abundant a les muntanyes que l'emmarquen, al Montseny, a les Guilleries, a Collsacabra, al Cabrerès, a la Salut, extrems de la Plana. L'altitud no és condició indispensable, ja que a Olot l'altitud és de 400 m., al Montseny de 800-1.000 m., a les Guilleries semblant, a Collsacabra 900-1.000 m. i a La Salut més de 1.000 m.

Les condicions de vida de les plantes són certament complicades; en el cas del faig, però, són molt lligades amb la humitat, i amb l'accessibilitat del territori. Portugal, país humit, té carència de faigs, però cal tenir en compte que es troba lluny del centre d'expansió. Bascònia té faigs ran del mar. Tot això sembla significar que hi juguen condicions que desconeixem en detall.

Dintre les *Comunitats forestals* cal tenir en compte també els *boscos de ribera* formats d'arbres que segueixen els corrents d'aigua. Són arbres de fulla que cau a l'hivern: àlbers, oms, salzes, verns, etc.

L'**OMEDA**, bosc d'*oms* (*Ulmus minor*) és la que es troba emplaçada més lluny dels corrents d'aigua. L'estrat arbori és format per oms i a vegades plàtans, robínies o falses acàcies, arbres introduïts per l'home, i una espècie herbàcia *Buglossoides purpureo-coerulea*, de fulles estretament lanceolades, amb flors de color variable, roges un temps i blaves un altre. Forma una associació dita *Lithospermo-Ulmetum*. A més de les ribes dels rius, es fa també en els fons de vall i llocs humits.

L'**ALBEREDA**, bosc d'àlbers, ocupa un lloc més baix que l'Omeda i més exposat, per tant, a les inundacions. L'àlber (*Populus alba*) és acompanyat del *xop* o *pollancre* (*Populus nigra*) que forma *pollancredes* en forma de bosc o en rengleres ran dels rius. El *Populus nigra* com el *Populus canadensis* són plantats sovint per l'home.

La **SALZEREDA** formada pel *salze arbori* (*Salix alba*) i per salzes arbustius (*Salix*

elaegnus, *Salix purpurea*) etc. es fa en els llits pedregosos o sorrencs dels rius i és vinculada a rebre la violència de les avingudes d'aigua.

La *VERNEDA* formada pels *verns* (*Alnus glutinosa*) de tronc llis i fusta dura i blanca omple de verdor les vores dels corrents d'aigua a les ribes del Ter a Manlleu i altres indrets de la Plana de Vic.

El *Bosc de ribera*, amb tot, ha sofert una forta explotació: no veiem boscos d'oms, per exemple, sinó grups esporàdics i degut a la destrucció humana, el bosc de ribera té una importància restringida actualment a la Plana de Vic. Com fa notar el Dr. O. de Bolòs no ha pogut compensar aquesta destrucció la plantació de pollancs i altres arbres duta a cap per l'home.

2. La Bardissa

És una bosquina espessa que substitueix el bosc caducifoli i en la qual predominen plantes enfiladisses i arbustives, en la seva majoria espinoses, formada d'*esbarzers* o *romegueres* (*Rubus ulmifolius* i d'altres), *roldor* (*Coriaria myrtifolia*), *Arç negre* (*Prunus spinosa*), *arç blanc* (*Crataegus monogyna*), dit també *espinal*, de fulla retallada. Cal recordar que els fruits del roldor són semblants a les móres, fortament metzinosos que actuen com a paralitzadors de la respiració.

En la Bardissa s'hi fan també les *lianes vidalba* o *ridorta*, rosers salvatges com la *gavarrera* (*Rosa canina*), la *roja* (*Rubia peregrina*), etc.

3. La Garriga

La garriga és la bosquina baixa en què predomina el *garric* (*Quercus coccifera*), matoll espès d'escassa altura, de caràcter mediterrani. Aquest tipus de garriga a la Plana de Vic s'hi troba fragmentària cap els seus límits més assolellats i eixuts. La garriga, en sentit estricte, sobretot l'esmentada, prové en general de la destrucció de l'alzinar primitiu. L'espècie predominant és el *garric*, arbust vigorós semblant a l'alzina, però amb fulles brillants de marge espinós i completament glabres, mentre que l'alzina, les té piloses i grisàcies.

Heus ací algunes de les espècies principals que s'hi fan: La *lleterola gran* (*Euphorbia characias*), el *matapoll* (*Daphne gnidium*), petit arbust de fulles lanceolades i flors blanques, l'*alzineta* (*Teucrium chamaedrys*), les estepes: *estepa borrera* o *estepa negra* (*Cistus salvifolius*), l'*estepa blanca* (*Cistus albidus*), el *ginestó* (*Osyris alba*), etc.

A les clarianes de la garriga s'hi forma la *brolla mediterrània*, com ara el *romaní* (*Rosmarinus officinalis*), la qual manca d'una manera absoluta a la baixa plana, limitada als puns extrems secs de la zona marginal. La *brolla del bruc d'hivern* (*Erica multiflora*), per causa del clima vigatà massa fred resta localitzada a la zona marginal (Centelles, etc.).

4. Els prats secs de pastura.

La destrucció de la roureda ha provocat una degradació intensa de la vegetació i ha menat directament al prat de pastures seques, les quals ocupen actualment a La Plana una superfície molt més gran que no pas el bosc.

Un prat és una comunitat vegetal herbàcia en la qual les herbes de fulla linear del tipus de les gramínies hi tenen un paper de primer ordre. Hi abunden les poblacions

de gramínies fasciculades de fulla dura, els anomenats *fenals*: El *fenal de bou fenalt alt* (*Hyparrhenia hirta*), el *llostó* (*Brachypodium ramosum*), el *fenal típic* (*Brachypodium phoenicoides*).

L'*Hyparrhenia hirta* té les inflorescències robustes compostes de gran nombre d'espiguetes agrupades de dues en dues a l'extrem d'un peduncle comú al parell. Existeix una *ssp. pubescens* de menor grandària, fulla més estreta i les espigues de cada parell formen un angle més obert. No és, en realitat, una planta mediterrània, sinó una espècie tropical més resistent a la sequedat.

L'*associació Hyparrhenietum hirta-pubescentis* (Associació del enal de bou), molt sensible al fred, amb prou feines arriba als límits de la comarca d'Osona. Comprèn una gran quantitat de plantes. Heus ací algunes: *Polygala rupestris*, *Ononis Natrix*, *Fumana thymifolia ssp. glutinosa*, *Verbascum sinuatum*, *Heteropogon contortus*, *Andropogon distachyus*, *Lathyrus articulatus* (Veçó), *Phagnalon saxatile*, *Foeniculum vulgare ssp. piperitum*, *Stipa parviflora*, etc.

El *Brachypodium ramosum* és una herba estrictament mediterrània de tiges aèries ramificades amb gran nombre de fulles estretes i rígides, amant de la llum i de la sequedat. És planta termòfila que sol formar un prat irregular i poc espès. L'*associació Brachypodietum ramosi* (associació del fenal de llostó) es fa únicament als costers més assolellats i secs (Balenyà, Tona). En estat típic comprèn entre altres: *Phlomis lychnitis* (blenera), *Trifolium scabrum* (trèvol), *Althaea hirsuta* i moltes altres petites herbes anuals. Entre aquestes cal remarcar l'*Arenaria conimbricensis* Brot., *var. loscosii* (Teixidor) O. Bolòs et Vigo, que es fa en les codines, superfícies un poc inclinades, nues de sòl i vegetació o amb una capa prima de terra. És una espècie anual diminuta, gràcil amb nombroses floretes blanques estrellades, que tinc recollida de Sant Martí Sescorts vers el Salt del Cabrit.

El *Brachypodium phoenicoides* (el fenal típic) és una mata, les tiges de la qual a penes sobresurten del sòl, i dóna la impressió d'estar composta solament de fulles molt altes, localitzada en sòls profunds i en ombradius. És una gramínia que caracteritza els prats secs mediterranis. Li agrada la terra ben airejada, no excessivament seca. Comprèn l'*associació Brachypodietum phoenicoidis*. Entre les moltes espècies que comprèn, cal consignar: *Brachypodium phoenicoides*, *Picris hieracioides*, *Echium vulgare subsp. argentea*, *Phleum pratense subsp. nodosum*, *Verbascum sinuatum*, *Centaurea aspera*, (travalera) *Euphorbia serrata*, *Ononis spinosa*, *Hypericum perforatum*, *Foeniculum vulgare* (Fonoll), *Galium mollugo* (*Espunyadella blanca*), etc. etc.

La *pastura de jonça*. La *jonça* (*Aphyllanthes monspeliensis*) és constituïda per petites mates amb aspecte de jonc i flors estrellades blau-cel. Forma un prat sec comprès en l'*associació Aphyllantheto-Plantaginetum mediae* amb el *plantatge de fulla mitjana* (*Plantago mediae*). És l'*associació* que ocupa més extensió a la Plana de Vic. En aquest prat s'hi an a més de les dues plantes indicades: *Veronica tenuifolia*, *Genista cinerea*, *Santolina chamaecyparissus*, *Euphorbia flavicoma* DC. *subsp. mariolensis* (Rouy) O. Bolòs et Vigo. *Teucrium pyrenaicum*, *Teucrium polium*, *Euphrasia pectinata*, *Satureia montana* (Sajulida), *Globularia vulgaris*, *subsp. willkommii*, *Globularia cordifolia subsp. nana*. *Viola rupestris*, *Corinilla minima*, etc. etc. Inventaris vigatans de moltes d'aquestes plantes i d'altres han estat elevats pel Dr. Oriol de Bolòs a Balenyà, Tona, Seva, Sant Martí Sescorts, Manlleu i Sant Julià de Vilatorrada. Jo les tinc catalogades de Manlleu i Sant Martí Sescorts.

5. La vegetació herbàcia higrofila.

Comprèn la vegetació dels sòls humits o sigui aquells que conserven d'una manera més o menys permanent una reserva important d'aigua i, especialment, els que són contínuament embassats.

Els sòls humits a la Plana de Vic tenen poca extensió, limitats a la vora dels rius i rierols, prop de les fonts i en els fons de les valls. Els vegetals que s'hi produeixen són especials perquè varien les condicions de vida.

Les comunitats vegetals que s'hi fan són *la jonquera*, *els joncs*, vegetals herbàcis de tija rígida, verda, de fulles i flors poc aparents. El jonc més comú no pertany al gènere *Juncus*, sinó que correspon a l'espècie *Holoschoenus vulgaris*, mates espesses de tiges cilíndriques i flors disposades en glomèruls esfèrics molt compactes. Els joncs autèntics presenten un aspecte semblant, però sempre tenen la inflorescència més o menys fluixa i no en forma d'esfera o bola.

L'associació *Holoschoenetum* comprèn diverses espècies característiques com la *Mentha rotundifolia*, *Pulicaria dysenterica*, *Tetragonolobus siliquosus*, *Juncus inflexus*, *Quisetum palustre*, *Prunella vulgaris*, *Trifolium pratense*, *Trifolium repens*, *Epilobium parviflorum*, etc. i el *creixenar*.

El *creixenar* de les vores de reguerots i sèquies és format per herbes molt sucoses, el prototipus de les quals és el *creixen* (*Nasturtium officinale*, que és comestible, al contrari del *creixen bord* (*Apium nodiflorum*), molt més abundant. El primer és una crucifera que es menja en amanida, el segon una umbel·lífera de fulla composta, no comestible.

El *creixenar* forma l'associació dita *Helosciadietum nodiflori*. En ella solen fer-s'hi la *Veronica anagallis-aquatica* i la *Veronica beccabunga*.

En sòls humits es fan també diverses espècies de la família de les Ciperàcies com *Carex* i *Cyperus*, *Scirpus* i *Typha* (la *boga*, herba emprada per fer seients per a les cadires), les *canyes* (*Arundo donax*), etc.

Hi ha encara una vegetació submersa de molt poques espècies del gènere *Potamogeton* i una altra de vegetació flotant, pròpia de les aigües estancades; són vegetals minúsculs anomenats *lleties* o *lletilles d'aigua* (*Lemna minor*), que tenen forma de lamineta el·líptica verda i que, en acumular-se a milers, poden cobrir gairebé totalment la superfície de l'aigua.

6. La vegetació arvense i ruderal.

Aquesta vegetació és pròpia dels terrenys cultivats i vora les cases, camins freqüentats, solars abandonats, ruïnes, enderrocs, etc. o sigui de llocs fortament alterats per la influència de l'home i dels animals.

La vegetació ruderal la formen sobretot les associacions de blets, herbes nombroses del gènere *Chenopodium*; el més conegut és el *blet blanc* (*Chenopodium album*), planta anual, erecta, de fulles irregularment dentades i cobertes, les joves, d'una polsina blanca farinosa, que pot assolir 1,50 m. d'alçada. Un altre blet és l'anomenat *Te d'Europa* (*Chenopodium ambrosioides*) d'aroma especial intensa. A més, el *Chenopodium murale*, blet que dona nom a l'associació *Chenopodietum murale*.

Els blets solen anar acompanyats de diverses plantes del gènere *Amaranthus* (Amarant), vegetals de flors poc vistents i fulles molt variades, com l'*Amaranthus*

muricatus, *Amaranthus blitoides*, *Amaranthus deflexus*, *Amaranthus retroflexus*, etc. i la *verdolaga* (*Portulaca oleracea*) de flors grogues que es menja en amanida.

En el conreu de cereals, que ocupa gran extensió en la comarca s'hi fan moltes espècies de males herbes, com l'*agram* (*Cynodon dactylon*), les *veces* (*Vicia peregrina* i d'altres), els *pèsols salvatges* (*Lathyrus angulatus* i altres espècies, *Aufals bord* (*Medicago arabica* i d'altres), les *roselles* (*Papaver rhoeas* i altres espècies), els *lletsons* (*Sonchus tenerrimus* i altres), la *bossa de pastor* (*Capsella bursa-pastoris*), l'*Adonis*; una espècie d'aquest gènere que vaig descobrir a Manlleu, fou dedicada al Canonge Collell de Vic, com s'indicarà més endavant.

Dues plantes són interessants en aquest tipus de vegetació: *Legousia hybrida* i *Viola tricolor ssp. arvensis* (la viola salvatge, semblant als pensaments de jardí) les quals donen lloc a l'associació característica de la Plana: *Violeto-Legousietum hybridae*, de la qual diu el Dr. O. de Bolòs: «En aquest moment només la coneixem de la Plana de Vic i de les comarques properes.»

A les vores de camins i en els indrets trepitjats pel bestiar s'hi fa el *margall* (*Hordeum murinum ssp. leporinum*), diverses gramínies dels gèneres *Koeleria*, *Bromus*, diverses espècies del gènere *Plantago* (*plantatge*), la *repalassa* (*Arctium minus*) de fulles amples i peludes i flors purpurines en capítols, els *màstecs* (*Cichorium intybus*), els *pixallits* (*Taraxacum*) de diverses espècies. En aquesta vegetació viària cal assenyalar una planta botànicament interessant que vaig descobrir a Manlleu, de la qual se'n parlarà amb més detalls més endavant: el *Lepidium virginicum*.